

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОГО “Я-ОБРАЗУ” ОФІЦЕРА У ПРОЦЕСІ КАР’ЄРНОГО ЗРОСТАННЯ

У статті наведено результати емпіричного дослідження сформованості змістових характеристик професійного “Я-образу” офіцерів на етапі їхнього професійного навчання. Емпірично досліджено ідентифікаційні характеристики офіцерів, які відображають аспекти діяльнісного, перспективного та рефлексивного Я.

Ключові слова: офіцер, професійна самосвідомість, “Я-образ”, кар’єрне зростання, професійне навчання.

В статье представлены результаты эмпирического исследования развития содержательных характеристик профессионального “Я-образа” офицеров на этапе профессионального образования. Эмпирически исследованы идентификационные характеристики офицеров, которые отражают аспекты деятельностного, перспективного и рефлексивного Я.

Ключевые слова: офицер, профессиональное самосознание, “Я-образ”, карьерный рост, профессиональное образование.

Постановка проблеми. Перехід до нових соціально-економічних умов життя у нашій країні призвів до зміни традиційних форм професійної самореалізації особистості. Не гарантований характер зайнятості, збільшення невизначеності та складності вільного професійного вибору все це ще більше ускладнює процес професійного самовизначення. У результаті чого багато майбутніх офіцерів робить спонтанний, часто неадекватний вибір професії.

Суспільству потрібен не тільки офіцер, який володіє певними знаннями, репродукує їх, грамотний виконавець, а, насамперед, професіонал, здатний до постійного самовдосконалення, орієнтований на творчість і гнучкість мислення; особистість, що володіє високою загальнолюдською культурою, вміє спрогнозувати кінцевий результат своєї діяльності, втілити в життя свої ідеї, активна, емоційно врівноважена і вольова особа. Все це, а також демократизація та гуманізація освіти різко підвищили вимоги до професійної самосвідомості офіцера. Саме тому на шляху професійного зростання військового керівника важливими є структура “Я-образу” офіцера-професіонала, його компоненти, зовнішні та внутрішні фактори детермінації. У цьому сенсі особливої значущості у становленні фахівця відіграє військова професійна освіта.

Тому особливої важливості набувають дослідження, присвячені розгляду проблем формування цілісного “Я-образу” суб’єкта

професійної діяльності, що включає окрім уявлень про себе як особистості, уявлень про себе як майбутнього професіонала, що визначає образ майбутньої професійної діяльності особи.

Постановка завдання. Ми вважаємо, що у процесі професійного становлення офіцера у нього відбувається істотна зміна професійної самосвідомості, спрямованості особистості й інших сторін індивідуальності. Спираючись на методологічні принципи єдності свідомості й діяльності, єдності зовнішніх і внутрішніх умов розвитку, нами була визначена мета статті, яка полягає у дослідженні рівня розвитку змістових характеристик професійного “Я-образу” офіцера на етапі його професійного навчання.

Стан розробленості проблеми. Як встановлено в дослідженнях В.О. Бодрова, Є.О. Клімова, Г.Л. Ложкіна, С.Д. Максименка, В.І. Осьодла, Л.М. Мітіної, В.В. Рибалки та ін. на етапі професійного становлення в період навчання у виші відбуваються найбільш істотні зміни у структурі “Я-образу” суб’єкта діяльності. Становлення професіонала можливе лише в результаті єдності розвитку як професіоналізму, так і особистісного розвитку.

Першим кроком до успішної професійної діяльності офіцера є диференційованість його професійного “Я-образу”. Вивчення професійного “Я-образу” знаходиться на стику декількох наукових проблем, через що вона тією чи іншою

мірою досліджується в рамках різних досліджень, перш за все в роботах, присвячених процесу професійного становлення (Н.Ю. Волянчук, Н.Г. Іванова, Г.В. Ложкін, С.Д. Максименко, В.І. Осьодло, О.Є. Гуменюк та ін.) і професійного розвитку (роль уявлень про професію у формуванні професійної майстерності) (М.С. Корольчук, О.А. Матеюк, І.І. Приходько, Є.М. Потапчук, О.Д. Сафін, О.В. Тімченко). З проблематикою образу професії тісно стикаються дослідження, направлені на вивчення професійної самосвідомості (О.О. Деркач, М.І. Томчук, П.Р. Чамата, Л.Б. Шнейдер та ін.).

Слід зазначити, що спеціальних досліджень, присвячених власне професійному “Я-образу”, відносно небагато, до них можна віднести праці В.І. Осьодла, С.О. Ренке, О.О. Деркача, Є.О. Клімова та ін. Окрім цього, практично не вивченими залишаються особливості професійного “Я-образу” офіцерського складу на етапі здобування другої вищої професійної освіти, а також можливості впливу на цей процес з метою додання йому акмеологічної спрямованості.

МЕТОДИКА

Дослідження професійного “Я-образу” офіцерів здійснювалося на військовослужбовцях офіцерського складу віком від 27 до 35 років за участю 187 осіб. При визначенні критеріїв розвитку професійного “Я-образу” ми дотримувалися зроблених нами теоретичних висновків стосовно досліджуваного явища: детермінованості поведінки й діяльності змістом “Я-образу” особистості офіцера, взаємовпливу його когнітивних та емоційно-ціннісних компонентів; визнання впливу військово-професійного середовища на формування образу “Я-офіцер”; визнання впливу соціального середовища на співвіднесеність себе з професією офіцера, як носія певних цінностей і образу життя.

Враховуючи вищезазначене нами виокремлено критерії й показники, серед яких можна визначити об’єктивні та суб’єктивні. Об’єктивні критерії розкривають характер службових відносин, ставлення до військової служби, задоволеність умовами праці та спілкування. Суб’єктивні критерії характеризують: а) особливості розвитку структурних

компонентів “Я-образу”, з одного боку і б) ступінь відповідності “Я-образу” офіцера вимогам військової служби та військово-соціального середовища з іншого. До перших можна віднести: когнітивний критерій, який включає такі показники, як когнітивна диференційованість “Я-образу”; рівень самопрезентації, наявність професійних конструктів, що визначають характер ідентифікації з військово-професійною діяльністю; формування образу “Я-офіцер”.

Операціоналізація виокремленого критерію полягала в його понятійній інтерпретації та визначенні емпіричних показників, які мають різну діагностичну спрямованість. На основі виокремлених показників нами проведено емпіричне дослідження когнітивної складової професійної свідомості за процедурою індивідуального та групового обстеження. Дослідження когнітивної диференційованості “Я-образу” здійснювалося за допомогою оцінки висловлювань офіцерів (Тест “20 тверджень”) [8]. За допомогою контент-аналізу були виокремлені висловлювання, які стосуються загальнолюдських категорій, соціальних (професійних) ролей та особистісних властивостей. Диференційований “Я-образ” визначався при рівному відношенні висловлювань, які відносяться до соціальних ролей та особистісних властивостей, середньо диференційований, при наявності 30% висловлювань віднесених до однієї із категорій, недиференційований – менше 30%, чи низький рівень самопрезентації.

Важливу роль у формуванні диференційованості “Я-образу” відіграє співвідношення між професійним “Я-реальним” та “Я-ідеальним”. Методика Професійний “Я-образ” дозволяє провести кількісне дослідження самооцінки професійного “Я-образу” офіцера за допомогою оцінювання самопрезентації якостей “мій ідеал” та “я наділений”. В основі даної методики лежить спосіб ранжування [6]. Адекватність самооцінки виражає ступінь реальних та ідеальних уявлень про себе.

Запропоновані методики реалізовувалися в процедурі групового та індивідуального обстеження. Статистична обробка отриманих даних проводилася за

допомогою програм SPSS v.10.0 і Microsoft Excel і включала показники варіаційної статистики (середнє значення і стандартне відхилення), критерії відмінності й кореляційний аналіз.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблема образу в психології є однією з центральних і належить до фундаментальних. Важливість вивчення такої психологічної категорії як образ продиктована низкою практичних завдань. У вітчизняній психології довгий час розроблялася загальна теорія образу (Б.Ф. Ломов, С.Л. Рубін-штейн, О.М. Леонтьев, В.П. Зінченко та ін.). В теорії відображення поняття образ займає провідне місце.

Спираючись на загальне поняття образу та екстраполюючи його на діяльність в психологічній науці, ми можемо підкреслити регулюючу і спрямовуючу роль образу у професійній діяльності, особливо на етапі професійного навчання.

Поняття “Я-образ” у емпіричних та теоретичних працях різних вчених набуває відносно самостійного характеру, оскільки не існує сфер людської діяльності, де не функціонували би певні образи, а система “Я-образів” завжди є показником уявлення особистості про себе, свою діяльність, своє оточення [1, 2, 6, 10].

Спираючись на методологічні принципи єдності свідомості й діяльності, зовнішніх і внутрішніх умов розвитку, що визначають залежність розвитку професійного “Я-образу” офіцера, його поведінку й діяльність у військово-соціальному середовищі, його емпіричне вивчення здійснювалося відповідно до визначених раніше суб’єктивних критеріїв.

У процесі дослідження ми передбачали, що процес формування професійного “Я-образу” офіцера, як складової професійної самосвідомості, зазнає найбільших змін на етапі фахового навчання, які відобразяться у змінах професійної самосвідомості. Таке припущення дало нам змогу дослідити особливості розвитку різних аспектів професійного “Я-образу” офіцера саме на цьому етапі.

З метою вивчення ідентифікаційних характеристик професійного “Я-образу” було використано методика “Хто Я?” [8]. Отримані дані за цією методикою безпосередньо пов’язані з характеристиками сприйняття офіцером самого себе, тобто з його “Я-образу”.

Результати дослідження ідентифікаційних характеристик офіцерів на етапі професійного навчання наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Ідентифікаційні характеристики офіцерів на етапі професійного навчання

Шкали ідентифікаційних характеристик		Показники (X±δ)
Діяльнісне Я	Діяльність, інтереси	0,59±0,02
	Самооцінка здібностей до діяльності	0,65±0,03
Перспективне Я	Професійна перспектива	0,28±0,02
	Діяльнісна перспектива	0,35±0,11
	Оцінка прагнень	0,47±0,18
Рефлексивне Я	Персональна ідентичність	0,72±0,12
	Глобальне Я	0,24±0,01

Ідентифікація свого “*діяльнісного Я*” пов’язана зі здатністю сконцентруватися на собі, стриманістю, виваженістю вчинків, а також дипломатичністю, тобто є віддзеркаленням сукупності емоційно-вольових і комунікативних здібностей, особливостей взаємодії.

За шкалою “*діяльнісного Я*” показник за ідентифікаційною характеристикою “діяльність, інтереси” належить до середніх значень. Він складає 0,59±0,02 і є

свідченням того, що професійна діяльність офіцера, його інтереси, захоплення, досвід тощо, значною мірою виявляють себе в процесах пов’язаних з ототожненням з військово-професійною діяльністю та відображенням можливостей щодо самореалізації. Разом з тим, слід відзначити, що професійний інтерес який виражає ставлення офіцера до стану та умов свого життя було б необхідно підтримувати на більш високому рівні. В основі інтересів

офіцера лежать потреби, які відображають стан реалізації механізму мотивації з боку командирів (начальників).

За ідентифікаційною характеристикою “самооцінка здібностей до діяльності” у групі складає $0,65 \pm 0,03$. Аналіз отриманих даних показує, що досліджувані позитивно оцінюють свої здібності до діяльності з тенденцією до завищеної самооцінки. Разом з тим, досягаючи певного рівня результативності у професійній діяльності та спираючись на власний професійний досвід, офіцери високо цінують роль навчання в удосконаленні виконання професійних обов’язків. Це викликано насамперед тим, що сьогодні від офіцера вимагається виконання широкого кола задач, які суттєво виходять за межі традиційних обов’язків.

Наступною ідентифікаційною характеристикою виступає “перспективне Я”, яке розкривається через професійну та діяльнісну перспективу й оцінку прагнень. Збалансованість ознак за всіма складовими перспективного Я свідчить про часову інтегрованість особистості.

Оцінка емпіричних даних дає підстави вважати, що перспективне Я у офіцерів розвинене недостатньо. Зокрема, значення професійної та діяльнісної перспективи не перевищує 0,35 і свідчить про те, що “психологічне теперішнє” достатньою мірою офіцера на майбутнє не мотивує, не додає йому цінності й осмисленості, а сформульовані очікування, прогнозування впевненості у майбутньому не додають.

Деяко вищими, у порівнянні з попередніми шкалами, є значення за шкалою “оцінка прагнень” ($0,47 \pm 0,18$). Останні є складним багатокомпонентним утворенням, яке спирається на особливості прогнозування майбутнього та суб’єкту позицію офіцера. Дослідження змісту та особливостей формулювання прагнень офіцера, щодо його перспективного Я, дає підстави стверджувати, що у них знаходять відображення більшість ключових сфер життя досліджуваних.

Серед оцінювання особистісних прагнень нами було виділено ті, які найбільше відповідають професійним цілям і задачам. Їхня оцінка показала, що офіцери переживають певні труднощі у баченні свого майбутнього щодо професійного та кар’єрного зростання. Крім того, нам не

вдалося зафіксувати таких важливих характеристик майбутнього як характер і віддаленість перспективи, взаємозв’язок прагнень з подіями у теперішньому, особисте ставлення до майбутнього та ін.

Шкала “рефлексивне Я” є важливою в аспекті осмислення зовнішніх і внутрішніх детермінант можливого професійного зростання офіцера. Оцінка отриманих результатів за шкалою “рефлексивне Я” дає змогу встановити сформованість таких ідентифікаційних характеристик як “персональна ідентичність” та “глобальне Я”.

Оцінювання “персональної ідентичності” $0,72 \pm 0,12$ свідчить про високі отримані результати за цією шкалою. Такі дані вказують на те, що офіцери надають важливого значення сформованості у них необхідних ПВЯ та індивідуального стилю діяльності. Отримані результати підтверджують прагнення офіцерів до професійного удосконалення, яке виступає як свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня власної професійної компетентності у відповідності з зовнішніми соціальними вимогами, умовами професійної діяльності.

Виходячи із зазначеного очевидно, що проблема дослідження образу професійної діяльності та професійного “Я-образу” є складовою не тільки професійної свідомості, але й категорії що визначає професійний розвиток офіцера – професійної ідентичності [7]. Тому, включеність рефлексивного Я в процес професійного та кар’єрного розвитку, усвідомлення офіцером ставлення колег до особистості професіонала, усвідомлення відмінностей у професійному Я в часовій ретроспективі та перспективі є вагомим стимулом для подальшого саморозвитку та самовдосконалення офіцера.

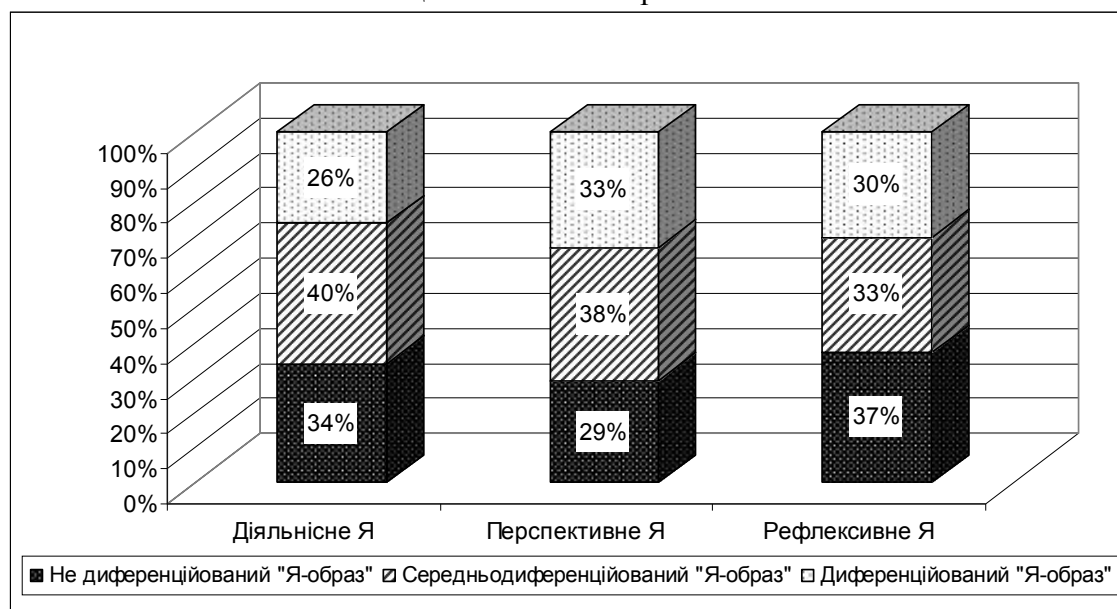
Оцінювання показників за ідентифікаційною характеристикою «глобальне Я» свідчить про низькі показники ($0,24 \pm 0,01$) за цією шкалою. Таке зниження показника «глобального Я» свідчить про те що досліджувані не схильні ідентифікувати себе з глобальними спільнотами, а більш вагомою для них є ідентичність зі своєю професійною групою. Співвіднесення себе з конкретно професійною групою відповідає більш позитивному напрямку формування

Питання психології

ідентичності, як механізму вrostання у професію [11].

Отже, оцінюючи ідентифікаційні характеристики визначених шкал, можна стверджувати, що вони (характеристики) у цілому, сприяють сформованості професійного “Я-образу” офіцера, а виявлені особливості в самооцінюванні

досліджуваних дають підстави стверджувати, що змістова диференціація самоописів буде суттєво впливати на процеси саморозвитку та професійного самовизначення офіцерів. Узагальнені результати щодо диференційованості професійного “Я-образу” офіцерів наведені на рис. 1.

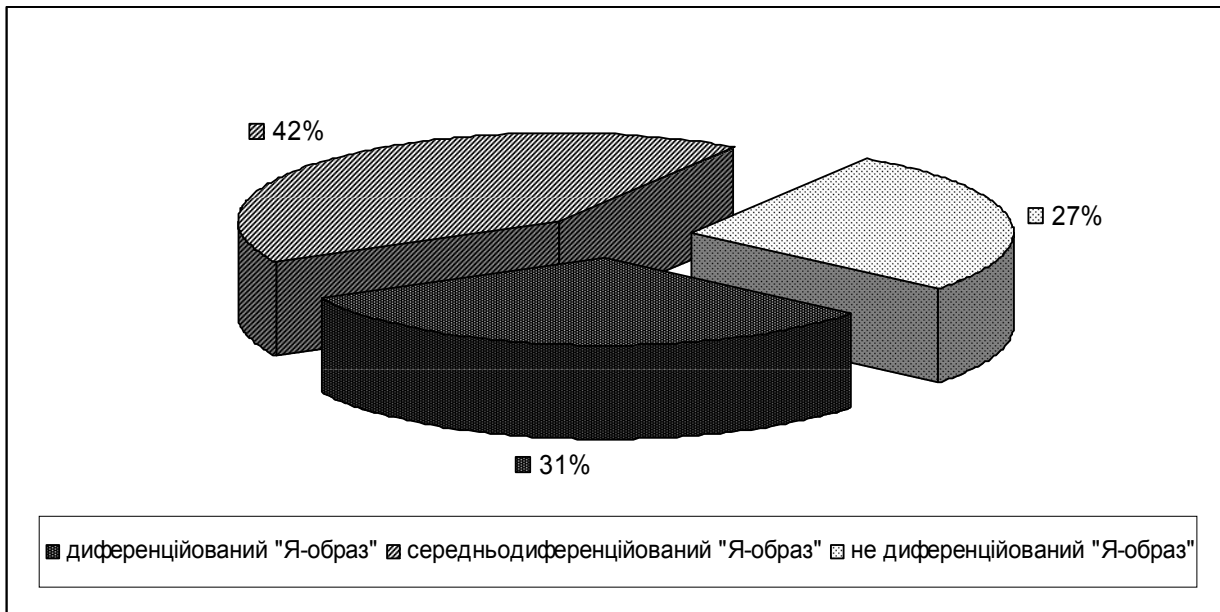

Рис. 1. Розподіл офіцерів за рівнем розвитку ідентифікаційних характеристик

Наступним кроком у розподілі офіцерів на групи в залежності від диференційованості професійного “Я-образу” та з метою уточнення отриманих результатів на підставі оцінки рівня сформованості ідентифікаційних характеристик, стало оцінювання їхніх самоописів з використанням методу контент-аналізу. За допомогою контент-аналізу самоописів досліджуваних були виокремлені для аналізу висловлювання офіцерів, які стосуються загальнолюдських категорій, статусно-рольових характеристик (у тому числі професійних) та індивідуально-особистісних властивостей. Їх оцінювання показує, що в усіх групах суттєво переважає усвідомлення офіцерами своїх індивідуально-психологічних властивостей: фізичних, психофізіологічних, характерологічних властивостей та особистісних рис [10]. Співвідношення між вказаними категоріями та врахування якісних оцінок ідентифікаційних характеристик дало нам підстави для розподілу офіцерів за групами диференційованості “Я-образу” відповідно до вищезазначеної процедури.

Отримані результати є свідченням достатньо вираженого переважання в

самоописах індивідуальних характеристик, які здебільшого належать до модальності “маю”. В самоописах широко представлені усі компоненти та модальності, що свідчить про певну когнітивну складність “Я-образу”. Проте, офіцери в основному усвідомлюють ті аспекти власного Я, якими вони володіють на цей час, натомість оцінки щодо власного майбутнього представлені не повно. Крім того, в самоописах переважають здебільшого позитивні характеристики, що звужує усвідомлення офіцером всього діапазону характеристик його індивідуальності. Офіцерів з такими характеристиками нами було віднесено до групи з диференційованим “Я-образом”. Крім групи офіцерів з диференційованим “Я-образом” нами встановлено групи офіцерів з середньо- та недиференційованим “Я-образом”. В самоописах таких офіцерів не всі компоненти та модальності Я усвідомлюються, для самоопису використовується невелика кількість понять, офіцери не завжди розуміють значення тих понять які розкривають об’єкт їхньої діяльності. Розподіл офіцерів за групами свідчить про великий відсоток офіцерів віднесених до таких груп (рис. 2).

Рис. 2. Розподіл офіцерів за диференційованістю професійного “Я-образу”

Отже, особистісні і ділові якості офіцерів, які домінують в самоописах, порівняно із самоописами статусно-рольових характеристик не відображають актуальності статусу професії для офіцера. Отримані дані підтверджують, що в усіх групах досліджуваних суб’єктивний образ професії достатньою мірою не сформований, а отже складові професійного “Я-образу” не стають предметом осмислення і не сприяють посиленню процесів професійної ідентичності офіцера.

Третя складова методики мала за мету дослідити співвідношення між “Я-реальним” та “Я-ідеальним” та їх взаємозв’язок з професійним “Я-образом”. Кількісне дослідження самооцінки професійного “Я-образу” офіцерів за допомогою оцінювання самопрезентації якостей “мій ідеал” та “я наділений” дало змогу отримати коефіцієнти рангової кореляції для кожної із груп (табл. 2).

Оцінка отриманих даних дає підстави стверджувати, що міра когнітивної складності та диференційованості “Я-образу” знаходить відображення в адекватності усвідомлення особистістю власних професійно-важливих якостей. Коефіцієнти рангової кореляції вказують на існування певного взаємозв’язку, який визначає зчепленість якостей та їхньої оцінки офіцерами. Така зчепленість може робити професійний “Я-образ” адекватним

чи надмірно упередженим, зокрема для офіцерів з недиференційованим професійним “Я-образом”.

У цьому контексті важливим є визначити залежність офіцера від прямих очікуваних оцінок – чи здатна його самооцінка відокремлюватися від оцінок інших, що дають її колеги, товариші по службі, керівництво та ін. Якою мірою офіцер є тією “решіткою” системою еталонів, що визначає саморегуляцію поведінки і діяльності. Міра чіткості, ієрархізованості “Я-образу”, його суб’єктивна значущість для офіцера характеризує як рівень розвитку рефлексії, так і зміст “Я-образу” в залежності від суб’єктивної значущості тих чи інших якостей.

У цілому, ми можемо відзначити, що для офіцерів важливими характеристиками ефективного професійного функціонування є міра стійкості та стабільності його професійного “Я-образу”, оскільки значна частина досліджуваних, за нашими оцінками, може бути віднесена категорії офіцерів з середньодиференційованим та недиференційованим “Я-образом”. Тому, цілеспрямоване формування “Я-образу” офіцера у процесі професійного навчання можна розглядати як психологічне забезпечення його професійного та кар’єрного зростання, а в подальшому й психологічного благополуччя.

Досліджувані офіцери	Коефіцієнт рангової кореляції (r)	p
Офіцери з диференційованим “Я-образом”	0,58**	p ≤ 0,01
Офіцери з середньодиференційованим “Я-образом”	0,75*	p ≤ 0,05
Офіцери з недиференційованим “Я-образом”	0,89*	p ≤ 0,05

Згідно з отриманими результатами ми приходимо до висновку, що процес професіоналізації офіцера не приводить до формування у нього чітких уявлень про військово-соціальну автентичність. Такі результати, на нашу думку, є свідченням того, що професійна діяльність офіцера не стає для нього засобом самовираження. Саме тому у системі підготовки офіцера постає важлива проблема щодо створення таких умов, які б сприяли знаходженню кожним військовослужбовцем власної професійної ідентичності. Створення таких умов усунуло б можливу (деструктивну) плутанину ролей і одночасно свідчило б про вираженість військово-соціального інтересу, який є умовою розвитку й становлення особистості військового професіонала.

ВИСНОВКИ

1. В результаті проведеного емпіричного дослідження ми приходимо до висновку, що професійна самосвідомість військовослужбовців виступає в якості важливої категорії, яка по-справжньому відображає сутність професійного зростання офіцера, й насамперед на етапі професійного навчання.

2. За результатами емпіричного дослідження встановлено, що у процесі професійного навчання в офіцера відбувається істотна зміна професійної самосвідомості. Спираючись на

методологічні принципи єдності свідомості й діяльності, єдності зовнішніх і внутрішніх умов розвитку, нами емпірично досліджено сформованість професійного “Я-образу” офіцера на етапі його професійного навчання.

Отримані дані підтверджують, що у всіх групах суб’єктивний образ професії офіцера достатньою мірою не сформований, а складові професійного “Я-образу” не стають предметом осмислення й не сприяють посиленню процесів професійної ідентичності офіцера. Рівень сформованості професійного “Я-образу” є свідченням того, що професійна діяльність офіцера не стає для нього засобом самовираження і призводить до переживання певної відчуженості у побудові професійної складової життєвого шляху – власної кар’єри.

3. Оцінюючи ідентифікаційні характеристики за шкалами діяльнісного, перспективного та рефлексивного Я, можна стверджувати, що вони, в цілому, сприяють сформованості професійного “Я-образу” офіцера. Виявлені особливості в самооцінюванні досліджуваних дають підстави стверджувати, що змістова диференціація самоописів суттєво впливає на процеси цілепокладання, професійного та кар’єрного зростання офіцера.

Література

1. Бодров В.А. Психология профессиональной пригодности / В.А. Бодров. – М. : ПЕР СЭ, 2001. – 511с.
2. Гуменюк Л. Й. Психологія професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ: [навчальний посібник] / Л. Й. Гуменюк, І. В. Сулятицький. – Львів : ЛьвДУВС, 2011. – 648 с.
3. Максименко С. Д. Структура та особистісні детермінанти професійної самореалізації суб’єкта / С. Д. Максименко, В. І. Осюдло // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Кам’янець-Подільського Національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / [за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої]. – 2010. – Вип. 8. – С. 3–19.
4. Малкова Т.М. Професійне становлення особистості (на прикладі вищих навчальних закладів системи Міністерства внутрішніх справ України) : монографія / Т.М. Малкова. – Київ, НВП "Інтерсервіс", 2012. – 396с.
5. Митина О. В. Математические методы в психологии: [практикум] / О. В. Митина. – М. : Аспект Пресс, 2008. – 238 с.

Питання психології

6. Осьодло В. І. Особливості розвитку професійної самосвідомості офіцера в процесі професійного становлення / В.І. Осьодло // Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / За ред. академіка С.Д. Максименка. – Т. X. – Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. – Вип.19. – 2011. – С. 383 – 396.
7. Осьодло В. І. Професійна ідентичність і професійний розвиток особистості офіцера / В.І. Осьодло // Наукові студії із соціальної та політичної психології: Збірник статей. – Вип. 28(31). – 2011. – С. 268–278.
8. Психодіагностика: практикум / [уклад. Н.О. Данильченко, А.В. Вертель]. – 2-е вид. випр. та допов. – Суми: Вид-во. СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2012. – 144 с.
9. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии / Е. В. Сидоренко. – СПб. : ООО “Речь”, 2002. – 350 с.
10. Томчук М.І., Овчаренко Ю.О. Психологічні особливості професійної самосвідомості військовослужбовців: Монографія / М.І.Томчук, Ю.О. Овчаренко. - О.: ОРІДУНАДУ, 2006. - 194 с.
11. Шнейдер Л.Б. Профессиональная идентичность: теория, эксперимент, тренинг : уч.пос./ Шнейдер Л.Б. – М.: Изд-во Моск. психолого-социального ин-та, 2004. – 600с.

Vintoniak V. F., graduate student of Department

THE DIFFERENTIATION OF A PROFESSIONAL “SELF-IMAGE” OF OFFICER ARE IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL GROWTH

The article deals with the empiric study results of the specific features development of the professional “Self-Image” of the officers during the process of professional education. The criteria and indicators for evaluation of the officer’s professional self-consciousness formation are highlighted. In the article the officers’ identifying features that reflect the aspects of the active, perspective and reflexive “Me” are empirically studied.

All levels of the professional “Self-Image” formation, that directly influence effectiveness of the career and personal officer’s development, success of his professional activity are determined. The mentioned above levels lead to the formation of the certain professional and psychological entities. The officer groups with differentiated, medium- and undifferentiated “Self-Image” are defined. Correlation between professional “Real Me” and “Perfect Me” gave a reason to state, that measure of the cognitive complexity and differentiation of “Self-Image” are reflected in the person’s adequate understanding of the personal and professionally important features. The purposeful formation of the officer’s “Self-Image” during the process of professional education is presented as the psychological support of his professional and career development that will lead to their future psychological well-being.

Key words: officer, professional self-consciousness, “Self-Image”, career development, professional education.